

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YURTTAŞLIK ANLAYIŞI
VE
TARİHİN KULLANIMI**

Ufuk Şimşek* -Yavuz Özdemir** -Ramazan Kaya***

Özet

Bu makalede, yurttaş, yurttaşlık, Türkiye Cumhuriyetinin benimsediği yurttaşlık anlayışı ve tarihin kullanımı üzerinde durulmaktadır. Uluslar varolabilmek için yurttaşla ihtiyaç duyarlar. Ancak farklı uluslar farklı yurttaş anlayışları benimserler. Türkiye Cumhuriyeti ırk, dil, din ve benzeri ayrılıkları gözetmeksizin anayasal vatandaşlık anlayışını benimsemiştir. Uluslar yurttaş oluştururken tarihe ihtiyaç duyarlar, Genç Cumhuriyet de bu ihtiyacı hissetmek durumunda idi. Bu amaç doğrultusunda tarihle ilgili çalışmalara ağırlık verilmekteydi. Bu çalışmada, kavramsal çözümlemenin yanı sıra, dönemin bazı atılımlarından da örnekler verilmiştir.

***Anahtar Kelimeler:** Yurttaş, Yurttaşlık, Cumhuriyet, Tarih.*

Abstract

The Citizenship Understanding of Turkish Republic and The Usage of History

In this article, citizen, citizenship, the citizenship understanding of Turkish Republic and the usage of history have been studied on. Nations need citizens to live for ever. But different nations have different citizenship understandings. Turkish Republic has appropriated constitutional citizenship understanding without paying attention to the differences of race, language, religion and so on. Nations need history to bring up citizens. The Young Republic was in need of the some necessity. In this study, beside the conceptional analysis, some examples from the enterprises and efforts of the some time period have been given, too.

***Key Words:** Citizen, Citizenship, Republic, History.*

* Arş.Gör, Atatürk Üniversitesi KKEF., Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD., Erzurum.

** Yrd.Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi KKEF., Tarih Eğitimi ABD., Erzurum.

*** Arş.Gör, Atatürk Üniversitesi KKEF., Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD., Erzurum.

Yurttaş ve Yurttaşlık

Modernleşmenin, siyasal düzeydeki en temel niteliği olan¹ yurttaş kavramı, ilk kez 1605 yılında kullanılmıştır. Yurttaşlık kavramı latince civis ya da “kent”ten türemiş olup ve “bir kentte ya da bir beldede ikamet eden biri; özellikle yurttaşlık hak ve ayrıcalıklarına sahip, bir kentin eşrafı ya da özgür kişi” anlamına gelir.²

Burada “kent”, devlete yakın anlamına sahip olup, hükümetin baskıcı işlevlerine değil, bir politik toplumun aidiyet özelliklerine gönderme yapar.³ Yurttaş ise; hukuken bağlı bulunduğu yurdundan belli haklar talep ederek bu haklar karşısında belli bir ödev ve yükümlülükleri üstlenen özgür kişi⁴ diye tanımlanabilir.

Sosyolojide bir topluluğun tam üyesi olarak bir kişinin yararlandığı bir statü şeklinde tanımlanan yurttaşlık, siyaset ve hukuk kuramında ise; bir ulus-devletin ya da şehrin üyelerinin hakları ve ödevlerini anlatmak üzere kullanılır⁵

Aron'un “tüm yönetilenlerin devlete katılımı”, Mauss'un da, “merkezi demokratik iktidar” diye tanımladığı yurttaşlık kavramı,⁶ modern zamanlarda “devlet” olarak formüle edilen siyasal bir birim içinde bireylerin aktif rol almalarını gerektiren bir zorunluluklar bütünü olarak ifade edilebilir.⁷

Birey ile ulus-devlet arasında bir ilişki ve bu ilişkide bireyin kamusal alanda yer almasına⁸ gönderme yapan, Rousseau'nun “genel irade” fikrinin tarihi süreçte ulaştığı nihai noktaya tekabül eden modern yurttaşlık kavramı,

¹ Taner Akçam, “Hızla Türkleşiyoruz”, *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*, haz. Nuri Bilgin, İstanbul 1997, s. 159.

² Jacqueline Stevens, *Devletin Yeniden Üretimi*, çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul 2001, s. 159; Ayşe Kadioğlu, *Cumhuriyet İradesi Demokrasi Muhakemesi*, İstanbul 1998, s. 54.

³ Stevens, *Devletin...*, s. 159.

⁴ Mustafa Topal, *Ulus Düşünmek, Ulusun Gizi ve Ulusçuluğun Büyüsü Üzerine Bir İnceleme*, Ankara 2003, s. 220.

⁵ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. O. Akınhay-D. Kömürcü, Ankara 1999, s. 833.

⁶ T.H. Marshall-T. Bottomore, *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*, çev. Ayhan Kaya, Ankara 2000, s. 154

⁷ Nuran Erol, “Yurttaşlık ve Demokrasi: Çoğulcu Bir Yurttaşlık Kavramına Doğru”, *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*, İstanbul 1997, s. 120.

⁸ Erol, “Yurttaşlık”, s. 121.

bireyin devlet ile olan ilişkilerinde hak ve yükümlülükleri kuramsal bir çerçeveye yerleştiren anayasal bir kavramdır.⁹

Bir aidiyet biçimi olarak yurttaşlık kavramı, toplumdaki bireylerin milli egemenliğin kullanımına eşitlik boyutunda ortak katılımlarını ifade eder. Toplumsal yaşamın evrensel bir niteliği değil, ama siyasal işbölümünde, alt sınıfların siyasal faaliyetlere katılımıyla ortaya çıkan¹⁰ yurttaşlık kavramı, liberal ya da liberal demokratik ve cumhuriyetçi yurttaşlık anlayışı¹¹ olarak, iki zeminde değerlendirilebilir.

Yurttaşlık Anlayışı ve Tarihin Kullanımı

Ulusların doğuş döneminde ulusu neyin oluşturduğu ya da ulusun temelinde neyin bulunduğu konusunda iki farklı anlayış belirmiştir. Bunlar kontrata dayalı ulus anlayışı ve kolektif ruha dayalı ulus anlayışlarıdır.¹² Nitekim Türk ulusçuluğu bu iki anlayıştan da etkilenmiştir. Bunlardan biri; vatandaşlığın eşitliği, eşit hakları ve ödevleri bulunduğu ilkesine ve Fransız Devriminin yarattığı ulusal egemenlik anlayışına dayanan iradi ulusçuluk, diğeri; Alman idealizminden doğan ve ulusu ortak bir kültür ve tarih bilinci olan doğal bir organik gerçeklik olarak gören organik ulusçuluktur.¹³

Türkiye Cumhuriyeti'nin tercihi esas itibarıyla ulusu, kökeni ne olursa olsun aynı ilkeler etrafında iradi olarak birleşmiş bir yurttaşlar topluluğu olarak tanımlayan ve daha ziyade Fransız Devrimine bağlanan, bir milliyete girişi özgür bir seçime, iradi bir katılım edimine bağlayan, önemli olanın kan ve ya ırk gibi doğuştan gelen özelliklerden ziyade toprak ve iradi katılım gibi sonradan kazanılabilecek özelliklere vurgu yapan kontrata dayalı ulus

⁹ Marshall ve Bottomore, *Yurttaşlık*, s. 154.

¹⁰ Jean Leca, "Bireycilik ve Yurttaşlık", *Dersimiz Yurttaşlık*, haz. Turhan Ilgaz, İstanbul 1998, s. 19.

¹¹ Ahmet İçduygu-E. Fuat Keyman, "Globalleşme, Anayasallık ve Türkiye'de Vatandaşlık Tartışması", *Doğu-Batı*, 5, Ankara 1998, s. 154.

¹² Nuri Bilgin, "Açılış Konuşmaları", *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*, İstanbul 1997, s. 15.

¹³ Büşra Ersanlı, *İktidar ve Tarih: Türkiye'de "Resmi Tarih" Tezinin Oluşumu (1929-1937)*, İstanbul 1992, s. 62.

anlayışından yana olmuştur.¹⁴ Objektif millet anlayışından ziyade sübjektif millet anlayışına sahip bulunan, milliyete girişi, ilke olarak iradeye bağlayan bu anlayış yurttaşlığı soydaşlıktan üstün tutmaktadır¹⁵

Kısaca Türkiye'deki vatandaşlık anlayışı Alman kökenli "etnik ulus" kavramından çok, Fansız kökenli "sözleşmeye dayalı ulus" anlayışı temeline oturtulmaya çalışılmıştır.¹⁶

Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin "biyolojik, toplumsal, dini, etnik ya da kültürel eksende tanımlanan her türden tikel aidiyet biçimini, kişilerin eşit yurttaşlığı fikrine dayalı kolektif bir aidiyet bilinci ile aşma iddiasında olan demokratik bir millet (vatandaş)"¹⁷ anlayışını benimsediği söylenebilir.

"Hakların sosyal statü, etnik köken, renk, inanç ve cinsiyet gibi özelliklere bakılmaksızın tüm insanlığa yaygınlaştırılması gereğinin kavramsal boyutunu teşkil eden insan hakları doktrininden yola çıkan hak temelli yurttaşlık anlayışını"¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Devleti benimsemesine rağmen, bir yandan da sözleşmecî ulus anlayışının mantığı gereği yurttaşlara birtakım görevler (askerlik vergi vs.) de yüklüyordu.

Türkiye Cumhuriyeti'nin benimsediği yurttaşlık anlayışını kavramak için dönemin bazı çalışmalarına bakmak faydalı olacaktır.

Cumhuriyetin ilk anayasası olan 1924 Anayasasının 88. maddesi, Türkiye vatandaşlarını; din ve ırk ayırt etmeden devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkesi "Türk" diye tanımlamaktadır.¹⁹ Bu da, devletin, en azından anayasal bakımdan, etnosentrik bir anlayışa dayanmadığını gösterir.

Yine dönemin anlayışına uygun olarak 1931 yılında Mustafa Kemal öncülüğünde Afetinan tarafından yazılan "Vatandaşlar İçin Medeni Bilgiler" kitabından, Türkiye Cumhuriyeti'nin benimsediği yurttaşlık anlayışına dair çıkarsamalar yapmak mümkündür.

¹⁴ Bilgin, "Açılış...", s. 15-16.

¹⁵ Bilgin, "Açılış...", s. 16.

¹⁶ İçduygu-Keyman "Globalleşme...", s. 158.

¹⁷ Dominique Schnapper, "Yurttaşlar Cemaati", *Dersimiz Yurttaşlık*, haz. Turhan Ilgaz, İstanbul 1998, s. 148-149.

¹⁸ Füsün Üstel, *Yurttaşlık ve Demokrasi*, Ankara 1999, s. 48.

¹⁹ Suna Kili-A. Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri*, İstanbul 2000, s. 138.

Kitaptaki ifadelerle göre; “Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir.²⁰ Türk Milletinin her kişisi, bir takım farklılıklarla ve fakat umumi suretle birbirine benzer”²¹

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, etnosentrik bir anlayıştan ziyade demokratik ve eşit bir yurttaşlık anlayışı benimsenmektedir.

Yine aynı eserdeki; “Vatandaşın siyasi hürriyet ve mesaisini temin etmek: Vatandaşın ilmi, içtimai; sanat, ahlak gibi fikri sahalarda inkişafını temin ile alakadar olmak ve vatandaşın, milli hakimiyet usûlü dairesinde iştirak hakkını ve bütün vatandaşların aynı siyasi haklara haiz olmalarını temin etmek, devletin vatandaşa karşı başlıca vazifelerinin hududunu gösteren işaretlerdir”²² ifadeleri yorumlanırsa, sözleşmecî bir anlayıştan söz edebilir. Nitekim, Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal, yeni devletin yurttaşlarını, etnisiteye dayanan bir topluluk değil, Cumhuriyeti kuran Türk halkı olarak tanımlıyor²³, ve Cumhuriyeti, anayasal vatandaşlık esasına dayalı, çağdaş bir ulus devlet²⁴ olarak yapılandırıyor. Böylece Türkiye, Cumhuriyet ile evrensel hukuk prensiplerine kavuşuyor; ırk, din, dil, mezhep ve cinsiyet farkı gözetmeksizin bütün yurttaşların eşitliği ve özgürlüğü²⁵ zeminine oturtulmaya çalışılıyor.

Türkiye’nin cumhuriyet projesinin en önemli özelliği, çok etnili bir imparatorluktan ulus inşasına dayalı bir devlet kurmaktır.²⁶ Ancak Türkiye’de ulus devlet kurulmuş ise de, ulus henüz yaratılamamıştı. Bu noktada tarihin ve tarih yazıcılığının meşrulaştırıcı gücü hatırlanmıştı. Zaten ulus devletlerin çoğunun kurulması aşamasında tarih yazıcılığının yardımına baş vurulmuş, milletin derin kökleri tarih yazıcılığı yardımı ile aranıp bulunmuş ve millet fikri

²⁰ Afet İnan, *Vatandaşlar İçin Medeni Bilgiler I*, İstanbul 1931, s. 7.

²¹ İnan, *Vatandaşlar...*, s. 9.

²² İnan, *Vatandaşlar...*, s. 52.

²³ Ergün Aybars, “Osmanlıdan Cumhuriyete Ulusal Kimlik Oluşumu ve Batının Etkisi”, *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*, İstanbul 1997, s. 163.

²⁴ www.kongar.org/makaleler/mak-kum.php

²⁵ www.belgenet.com.arşiv/demirel/meclis/99-2.html

²⁶ Serdar Şengül-Fuat Kardeş, “Bir Hafizasızlaştırma ve Yeniden İnşa Projesi Olarak Türk Tarih Tezi ve Kürt Tarih Yazımı”, *Toplum ve Bilim*, 96, İstanbul 2003, s. 39.

geniş halk kitlelerine ortak kimlik olarak tarih eğitimi yoluyla²⁷ verilmeye çalışılmıştı.

Her program, oluşturulmuş bir yapıdır ve bu yapı, belli bir dönemin gereksinimlerine verilmiş bir yanıttır. Öyle anlar vardır ki bir toplum bir tarihe ve yine öyle anlar vardır ki bir toplum başka bir tarihe gereksinim duyar.²⁸ Ulusal toplumun imgesi zamanın derinliklerine ulaşan bir süreklilik ilkesine ihtiyaç duyar. Yani bir ulus geçmişini yaratarak yaşar.²⁹ Sabit bir veri olmayan ve bir toplumun gereksinimlerine karşılık veren tarih, hiç şüphesiz bir ulusal kimliğin oluşturulmasına hizmet eder, dolayısıyla ulusal kimlik oluşturmada tarihten vazgeçilemez.³⁰

Bir ülkenin siyasal önderlerinin güçlü ve anlamlı bir geçmiş yaratma arzuları aslında hiç de olumsuz bir şey değildir, üstelik gereklidir de³¹. Modernitenin etkisi ile dünya ulus devlet olma yolunda çabalarken, ulus devlet olmanın temel zeminlerinden olan milletleşme de hız kazanıyordu. Milletleşme sürecinde, tarih aracılığıyla bir kimlik kazandırılması söz konusuydu.³² Dolayısıyla, geçiş süreci demek olan ulus devlet oluşturma sürecinde de tarihten yararlanılması anlaşılabilir bir anlayıştır.³³ Bu bakımdan, yeni bir kimlik yaratmak ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşını oluşturmak ilkesi ile yola çıkanların, romantik yanlarının ve menkıbevi niteliklerinin bulunması da yadsınamaz.³⁴

Türkiye Cumhuriyetinin kurucu kadrosu, kurdukları devletin misyon ve vizyonuna uygun olarak bir yurttaş yaratmak istiyor ve bunun için tarih ile ilgili

²⁷ Şengül-Kardeş, “Bir Hafızasızlaştırma...”, s. 39.

²⁸ Dominique Borne, “Fransız Eğitim Sisteminde Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Tasarımı ve Bu Tasarımın Yurttaşın Oluşumuna Katkısı”, *Dersimiz Yurttaşlık*, haz. Turhan Ilgaz, İstanbul 1998, s. 164.

²⁹ John Assman, *Kültürel Bellek (Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik)*, çev. Ayşe Tekin, İstanbul 2001, s. 133.

³⁰ Borne, “Fransız...”, s. 164.

³¹ Ersanlı, *İktidar...*, s. 94.

³² Kemal Koçak, “Cumhuriyetten Günümüze Tarih Anlayışı”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 128, Ekim-2000, s. 27.

³³ Ersanlı, *İktidar...*, s.201

³⁴ Salih Özbaran “Türkiye’de Tarih Eğitimi ve Ders Kitapları Üzerine Düşünceler”, *Tarih Eğitimi ve Tarihte Öteki Sorunu*, İstanbul 1998, s.67.

çalışmalara önem veriyordu. 200-250 yıldır kendine olan güvenini kaybetmiş, çok etnili bir imparatorluktan gelen bir toplumun, kaybetmiş olduğu özgüvenini kazanması ve kolektif ruhu oluşturacak bir tarihe sahip olması gerekiyordu.

Atatürkçü kadrolar vatandaş oluşturmada tarih eğitiminin öneminin bilincinde olarak 1931 CHP programında tarih eğitiminin önemini şöyle dile getiriyordu; kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik vatandaş yetiştirmek tahsilin her derecesi mecburi ihtimam noktasıdır, Türk milletine, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ve Türkiye Devleti'ne hürmet etmek ve ettirmek hassası bir vazife olarak telkin olunur... Fırkamız, vatandaşların, Türkün derin tarihini bilmesine fevkalade ehemmiyet verir.³⁵

Bu amaç doğrultusunda yurttaşlık için esas temel olan tarih³⁶, ders kitaplarıyla bütünleştirilerek kuvvetli bir yurttaşlık bilinci yerleştirilmeye çalışılacaktı.³⁷ “Bireyin vatandaşlık eğitiminde bir araç olarak algılanan tarih”³⁸ Türkiye Cumhuriyeti'nin yurttaş oluşturmada önemli bir faktör olarak tezahür edecekti.

Ancak yeni insan için yeni bir tarihe ihtiyaç vardı. Türkiye'de ulusal tarih yazımı, bireysel-siyasi hak ve özgürlüklere dayalı ulus bilinci mirası üzerine şekillendi.³⁹ Bu yön doğrultusunda daha sonra “ Türk Tarih Kurumu adını alan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (1931)” kuruldu.⁴⁰ Bu kurum yeni devletin vatandaşının inşasına hizmet edecek olan ve esası, “Türk milletinin tarihi şimdiye kadar tanıtılmak istendiği gibi yalnız Osınanlı Tarihinden ibaret değildir. Türkün tarihi çok daha eskidir ve bütün milletlere kültür ışığı saçmış olan millet Türk milletidir. Türk ırkı, çok kere öne sürüldüğü gibi ‘sarı’ değildir. Türkler beyaz insanlardır ve brakisefaldir. Bugünkü yurdumuzun sahipleri, en eski kültür kurucuları ile aynı vasıfları taşıyan çocuklardır. Türkler yayıldıkları

³⁵ Aşlı Dadal, “Afet İnan, Fuat Köprülü ve Birinci Türk Tarih Kongresi'nde Tartışmalar”, *Toplum ve Bilim*, 92, s. 234.

³⁶ Ersanlı, *İktidar...*, s. 127.

³⁷ Ersanlı, *İktidar...*, s. 117.

³⁸ Dursun Dilek, *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*, Ankara 2001, s. 31.

³⁹ Cennet Uslu, “Tarih Tezi Çerçevesinden Osmanlıya Bakmak”, *Türkiye Günlüğü*, 58, Ankara 1999, s. 123.

⁴⁰ Turhan Feyzioğlu, “Atatürk Fikir ve Hayatı”, *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi: Atatürkçülük (Atatürkçü Düşünce Sisteminin Temelleri)*, Ankara 1997, s. 179.

yerlere medeniyetlerini de götürmüşlerdir. Irak, Anadolu, Mısır, Ege medeniyetlerinin ilk kurucuları Orta Asyalılardır. Biz bugünkü Türkler de Orta Asyalıların çocuklarıyız”⁴¹ anlayışına dayanan ve Türk Tarih Tezi olarak adlandırılan bir çalışma ortaya koyacaktı.

Bu çalışmalar Türkün unutulmuş, tarih sayfaları arasına sıkıştırılmış ve görmezden gelinen medeniyet dolu geçmişini gün ışığına çıkarmak ve kendi tarihini Türk ulusuna belletmek için yoğunlukla sürdürüldü. Türk Tarih Tezi ve onun dil alanındaki karşılığı olan Güneş Dil Teorisiyle inşa halindeki Türk ulusuna uzak geçmişte bir kolektif kimlik keşfetme, yakın geçmiş geleneğine alternatif olan Cumhuriyet değerlerine uygun bir gelenek bulma ya da yaratma çabası ortaya konmaktaydı.⁴²

Çok güçlü bir tarih bilimcine sahip olan Atatürk'ün, “tarih yazmak tarih yapmak kadar önemlidir” sözü, Tarih Tezi ve Tarih Kurumu ile ilgili çalışmaları, tarihin ulus için ne kadar önemli olduğunun kanıtıdır.⁴³ Tarih öğretimi yurttaşlık sorunuyla doğrudan ilişki içine sokulmaktadır.⁴⁴

1936 programı “tarih öğretiminin ödevi; talebeyi, anlayışlı, şuurlu, hislerinde hararetili ve devamlı, faaliyete ve fedakarlığa hazır yurtseverler haline koymaktır”⁴⁵ felsefesi ile şekilleniyordu. Bu felsefe doğrultusunda ve Türk Tarih Tezi ekseni olmak üzere 1936'da tarih dersinin hedefleri:⁴⁶

a-Türk çocuklarına Türk İnkılabının mânasını, şümûlünü ve tarihin önemini kavratmak;

b-İnsanlığın ve bilhassa Türk milletinin tarihte ileri adımlara çocukların dikkatlerini çekmek ve bugünkü kültürün nasıl uzun bir mazinin eseri olduğunu belirtmek;

c-Türk ırkının Orta Asya'da kültürü nasıl kurduğunu, dünyanın dört bucağına bu kültür ve dilini nasıl yaydığını çocuklara kavratarak Türk milletinin

⁴¹ E. Ziya Karal, “Atatürk'ün Türk Tarih Tezi”, *Atatürkçülük*, II, İstanbul 2001, s. 163.

⁴² Uslu, “Tarih Tezi...”, s. 123.

⁴³ Etienne Copeaux, “Türkiye’de Tarih Öğretimi ve Yurttaşlık”, *Dersimiz Yurttaşlık*, haz. Turhan Ilgaz, İstanbul 1998, s. 181.

⁴⁴ Copeaux, “Türkiye’ de...”, s. 179.

⁴⁵ A. Fuat Baymur, *Tarih Öğretimi*, Ankara 1945, s. 3.

⁴⁶ Baymur, *Tarih...*, s. 3.

dünya tarihinde yaptığı büyük rolü belirtmek, onlara milli benliklerini hissettirmek Türk çocuklarında Türk milletine karşı içten derin bir saygı yaşatmak, onları Türk milletinin ülkülerini tahakkuk ettirmek için her fedâkarlığı göze alacak bir karakterde yetiştirmek, Türk milletinin istikbaline güvenlerini artırmak;

ç-Tarihi şahsiyetleri yaptıkları işler üzerinde durarak çocuklara ibret dersleri vermek, tarihte büyük adamların büyük rolünü göstermek, bilhassa Atatürk'ün Türk milleti ve bütün dünya için açtığı geniş ufukları tebarüz ettirmek;

d-Geçmişî tetkik ettirerek hali çocuklara daha iyi kavratmak ve istikbal için önlerine ufuk açmak, Türk milletinin istikbalindeki milli ve insani büyük rolüne onların dikkatlerini çekmek;

İnsanların muhitleri ile hayatları arasındaki sıkı ilgileri belirtmek ve insanların muhitleri üzerine nasıl bir tesir ettiklerini göstermek olarak belirleniyordu. İlkokulun ilk devresinde tarih dersinin hedefleri ise, “birlik duygusunun kazandırılması, yurt sevgisinin oluşturulması, bir millete tabi olduğu konusunda şuurunun artırılması ve zaman bilgisinin geliştirilmesi”⁴⁷ olarak belirlenmiştir.

Sonuç

20. yüzyılın başlangıcı, bilimsel paradigma bakımından pozitivist, siyasal paradigma açısından “cumhuri ulus devlet” anlayışının hakim olduğu bir dönem idi. I. Dünya Savaşı'nın sebep olduğu alt-üst oluş sonrasında yeni bir dünya kuruluyor, Türkiye de bu dünyada yerini almak istiyordu.

Bu yeni dünyada “cumhuri ulus devlet” anlayışının, Türk ulus devlet inşacılarını etkilemesi kaçınılmazdı. Nitekim, Mustafa Kemal (ATATÜRK) liderliğindeki kurucu kadro, Türk Devletini algıladıkları biçimiyle “cumhuri ulus devlet” olarak yapılandırmaya çalışmıştı.

Yukarıda ortaya koyulduğu üzere, ulus devlet inşası, meşruluğunu “yurttaşlık” kurumundan refere ediyordu. Söz konusu dönemde yurttaşlık

⁴⁷ Baymur, *Tarih...*, s. 4.

bağlamında, iradi katılıma bağlı bir anlayış yaygın olmakla birlikte, organik yurttaşlık anlayışı da varlığını hissettiriyordu. Genç Cumhuriyetin kurucuları bu iki anlayışın etkisiyle eklektik (seçmeci) bir yurttaşlık anlayışını benimserken, iradi katılımı öncelikli görüyorlardı. Kurucu kadronun iradi katılım öncelikli eklektik yurttaşlık anlayışı, dönemin temel hukuk metinleri ve yurttaşlıkla ilgili ders kitaplarında da görülebiliyordu.

Dönemin dünyasına bakıldığında, ırkçı milliyetçiliklerin yarattığı fırtınalar, faşist ve komünist devlet yapılanmaları zemin bulurken ve yeni çatışma zeminlerinin oluşumu yaratılırken, Mustafa Kemal (ATATÜRK) ve arkadaşları “yurtta sulh, dünyada sulh” prensibi etrafında bütünlükü ve iradi bir yurttaşlık anlayışını devreye sokarak yeni devletin ulusunu inşa etmeye çalışıyorlardı. Hedef modern devlet, çağdaş ulus ve uygarlık seviyesi idi.